

Отже, дитина, одержуючи первинну соціалізацію у ній, набуває у закладі дошкільної освіти досвід: спілкування з однолітками, співробітництва з дітьми і дорослими, самостійної діяльності. Виховання у сім'ї і робота в закладі дошкільної освіти доповнюють одне одного, у результаті чого дитина отримує гармонійний розвиток і стає більш розвинутою .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуз А.А. Взаємодія дошкільного закладу та його сім'ї /А.А. Гуз. - Мозир: ТОВ ІД «Білий Вітер», 2007.
2. Дитячий садок і сім'я / Н.Ф.Виноградова, Г.Н.Година, Л.В.Загик та ін.; за ред. Т.М.Марковой. - М.: Просвітництво, 1986. - 207 с.
3. Лобанок Т.З. Нетрадиційні форми взаємодії дошкільного закладу з родиною / Т. З. Лобанок. – 2-ге вид. – Мозир: ТОВ ІД «Білий Вітер», 2003.
4. Степаненкова Е.Я. Теорія і методика фізичного виховання і розвитку дитини / Е.Я. Степаненкова. - М.: Академія, 2006. - 368 с.

УДК 376-053.4-056.264:159.932(045)

Дочинець Г.Д.
студентка групи СОЛ-1,
спеціальність 016 Спеціальна освіта «Логопедія»,
Мукачівського державного університету
Чекан О.І.
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії, та методики
дошкільної освіти,
Мукачівського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЄВОГО СЛУХУ

У статті висвітлено основні проблеми порушення слухового мовлення дітей дошкільного віку, його виявлення та усунення різними методами навчання і виховання.

Ключові слова: слух, мовлення, звуковимова, сприймання, порушення.

The study explored the main problems related to the official production of children, their production and the development of different methods of education and training.

Key words: hearing, modification, sound, perception, very.

Захист прав дітей з особливими освітніми потребами гарантують Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про охорону дитинства», Конвенція ООН про права людей з інвалідністю, Концепція розвитку інклюзивної освіти, Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017р. №588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». З огляду на це, завдання сучасних закладів освіти полягає у створенні сприятливих умов, що забезпечували б розвиток та становлення особистості дитини з особливими освітніми потребами, її самореалізацію в соціумі.

Впровадження інклюзивної освіти вимагає створення інклюзивного освітнього середовища та підготовку фахівців із сформованою компетентністю у сфері інклюзивного навчання. Лілія Гриневич під час засідання круглого столу «Діти - провідники змін» (18.09.2017 р.) наголосила на тому, що «... мало створити матеріальні можливості для інклюзивної освіти. Архітектурна доступність - далеко не єдиний показник, необхідний для інклюзії. Потрібно, щоб людей з особливими потребами почали розуміти, навчилися ставитися до них з повагою. І найголовніше - щоб учителі знали, як працювати з такими дітьми. Тому зараз нам дуже важливо в підготовку всіх наших шкільних вчителів включити блок щодо роботи з дітьми з особливими потребами» [1].

ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі».

Тобто це такий спосіб отримання освіти, коли учні або студенти з особливими освітніми потребами навчаються в загальному освітньому середовищі за місцем свого проживання, – і це є альтернативою інтернатній системі, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або домашньому та індивідуальному навчанню.

Але питання інклюзії варто розглядати не тільки в аспекті створення доступного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій дітей в Україні.

Жоден з них не має відчувати себе іншим – і це головне завдання інклюзії [6].

Для того щоб навчити дітей правильно вимовляти звуки нашої мови, змінювати силу голосу та темп мовлення, правильно використовувати інтонаційні засоби виразності, необхідно перш за все навчити їх уважно слухати та чути мовлення оточуючих, тобто розвивати слухове сприймання. Розвиток слухового сприймання – важлива передумова формування звуковимови.

Необхідною умовою оволодіння технікою мовлення є наявність розвиненого мовленнєвого слуху. Тільки добре розвинений мовленнєвий слух може забезпечити уявлення про еталонне звучання. Відомий російський лінгвіст С. П. Іванова виділяє такі основні компоненти мовленнєвого слуху:

1. Фізичний слух, тобто здатність людини сприймати звукове мовлення у різних діапазонах гучності.

2. Фонематичний слух або Фонемний, тобто здатність розрізняти і відтворювати всі звуки мовлення у відповідності до фонетичної системи даної мови.

3. Здатність відчувати і відтворювати у мовленні мелодики, тон або темброве забарвлення

4. Відчуття ритму та темпу мовлення.

Усне мовлення є необхідною основою людського мислення, тобто процесу відображення дійсності в поняттях, судженнях, умовиводах. Думка не може виникнути та існувати поза мисленням. Думка не тільки проявляється у мовленні, а й удосконалюється в ньому. Мовлення, яке є засобом узагальнення й відображення дійсності у свідомості людини, використовується як засіб спілкування людей, і у цій своїй комунікативній функції воно є особливим видом інтелектуальної, мовленнєвої діяльності.

Недоліки слухового сприймання звуків: це порушення не пов'язане зі зниженням гостроти слуху дитини, його причини приховані в недоліках формування уявлень дитини про звуки рідної мови, недостатності слухової уваги та слухового контролю.

Негативні біологічні та соціальні чинники: патологія вагітності матері, вживання під час вагітності алкоголю, тютюну, наркотиків, обмеженість спілкування дитини, педагогічна занедбаність тощо.

Не всі порушення звуковимови можна вважати патологічними. Практично кожна дитина молодшого дошкільного віку має певні порушення у вимові звуків. Однак до 5 років такі порушення вважаються природними, оскільки артикуляційний апарат дитини цього віку ще продовжує формуватися.

Водночас збереження вад звуковимови після зазначеного терміну вважаються патологічними і потребують виправлення за допомогою спеціальних вправ, які добирає логопед.

Багатьма вченими доведено, що під впливом мовлення розвивається й удосконалюється не тільки мислення, а й особистість дитини з порушеннями слуху в цілому [1].

Формування словесного мовлення дітей з вадами слуху здійснюється не тільки безпосередньо у спілкуванні, а й на індивідуальних заняттях та в процесі навчальної діяльності. Саме поєднання цих двох шляхів сприяє швидкому і якісному засвоєнню мови [3].

Роботу над розвитком зв'язного усного мовлення в дітей з вадами слуху розпочинають з формування правильної звуковимови. Такі діти часто нагадують глухих, але, на відміну від глухих і дітей зі зниженим слухом, їхній фізичний слух збережений, голос дзвінкий, вони добре розуміють і передають інтонацію. Батьки таких дітей часто говорять, що в різних ситуаціях дитина то чує звернення до неї, то не чує. І це є причиною сенсорної алалії-порушення мовленнєвого (фонематичного) слуху. Звуки мовлення, які в нормі мають розрізнятися та впізнаватися, діти сприймають як хаотичні звукові коливання або як шум. Через це вони не можуть їх впізнати, а отже, не можуть їх запам'ятати, зіставити з певними словами та значеннями. Такі діти краще сприймають мовлення тих людей, з якими більше спілкуються (це може бути мама, няня, вихователька у садочку), а також немовленнєві звуки, музичні інструменти, звукові та шумові іграшки тощо. Іноді дитина може навіть повторити за дорослим окремі звуки, слова, іноді речення, не розуміючи при цьому сказаного. Різні відхилення у сприйманні і вимові звуків дитиною негативно впливають на збагачення її активного словника, оволодіння рідною мовою, читанням і письмом, на розвиток її мисленнєвої діяльності.

Важливе значення для розвитку словесного мовлення дитини з розладами слуху має спілкування, включене у спільну з дорослими предметну та пізнавальну діяльність [4]. У процесі такої діяльності намагаються зацікавити малюка співпрацею та навчити практичної взаємодії, яка є корисною під час обстеження різних предметів з допомогою тактильних відчуттів, зору, залишків слуху, смаку.

Щоб навчити дитину детально обстежувати якийсь об'єкт, разом з нею послідовно виконують такі дії: спочатку обводять предмет по контуру пальчиком дитини, потім допомагають обстежити його поверхню дитячою долонею. Під час обстеження вказують на якусь важливу особливість предмета, фіксують на ній увагу малюка. Для розвитку слухового сприймання необхідно

використовувати різноманітні прийоми. Дуже велике значення для дітей молодшого дошкільного віку має слухання музики. Тому рекомендується проводити, так звані, музичні хвилинки. Під час них вихователь пропонує дітям сісти або лягти на килим, бажано з заплющеними очима, що допомагає розслабитися і не реагувати на зорові подразники, а зосередити свою увагу на джерело звуку.

Дуже важливим виявляється добір дихання в процесі мовлення. Потрібно навчитися швидко, енергійно, а головне непомітно для слухачів підхоплювати нову порцію повітря, поповнювати його запас у кожній зручній паузі [3].

Постановка дихання зводиться до розвитку й удосконалення діафрагматично-реберного типу дихання. Для оволодіння їм потрібно натренувати всі м'язи, які беруть участь у дихальному процесі, і насамперед м'язи "мовленнєвого поясу", діафрагму, нижньочеревні м'язи, а також дихальні м'язи грудної клітки і міжреберні м'язи. На індивідуальних заняттях проводимо роботу над розвитком мовного дихання, тобто формують в дітей тривалий видих, вміння відтворювати злито, на одному видихові слова й короткі фрази; над голосом – формують вміння користуватися голосом нормальної висоти, сили і тембру, розвивають модуляції голосу за силою і висотою; над словом і фразою – навчають правильно відтворювати слова – злитно, без призвуків, зберігаючи звуковий склад (точно або наближено).

Працювати над технікою мовлення треба з повною участю всіх мовленнєвих м'язів, тому що будь-які "затиски" будуть негативно позначатися на голосо-вимовному апараті.

У літературі існують різні комплекси дихальних вправ. Часто вони носять ігровий характер. Вправи повинні відпрацювати:

Глибокий, енергійний, короткий вдих, в основному через ніс, спрямований у нижні частки легенів; У літературі найбільш відомою і популярною є парадоксальна гімнастика А.М. Стрельникової. Парадокс її полягає в тому, що увага акцентується не на видиху, а на вдиху. Гімнастика сприятливо впливає на організм людини: знімає нервову напругу, запаморочення, відчуття "тяжкості в голові"; активізує носове дихання; сприяє відновленню голосу при його втраті в момент загальної втоми тощо.

Також важливим аспектом у розвитку мовленнєвого слуху є фонематичне сприймання звуків і вимови фонем. Фонематичний слух є тонким систематизованим слухом, що має здатність здійснювати операції розрізнення і розпізнавання фонем, які складають звукову оболонку слова [2]. Фонематичний слух виявляється в здатності розпізнавання на слух мінімальних

розпізнавальних елементів мови [3]. Цей вид слуху є основою для розуміння змісту сказаного.

У дітей спостерігаються порушення процесів сприймання та відтворення інтонаційних структур, що проявляється у такому:

- використанні неправильного наголосу в словах;
- відсутності наголосу;
- труднощах диференціації інтонаційної різниці на практичному рівні;
- замінах питальної інтонації розповідною за умов однакової сили голосу;
- перенесенні логічного наголосу на інше слово в реченні;
- відтворенні всіх речень тільки з однією інтонацією;
- спробах необґрунтованого та неодноразового підвищення та зниження сили голосу в межах фрази.

При цьому найбільш збереженою є інтонація питальна та розповідна. Процес слухової диференціації інтонаційних структур видається більш порушеним, ніж процес їх самостійної реалізації.

Фонетичний бік мовлення вважається сформованим у дитини тоді, коли вона здатна забезпечити правильну звуковимову у відповідності до результатів аналізу, проведеного спільно із тонкими акустичними (слуховими) і кінетичними (сприймання артикуляційних позицій звуків) відчуттями. Іншими словами, дитина має чітко розрізняти звуки між собою за акустичними ознаками та співвідносити кожен свій звук зі звуком-ідеалом рідної мови.

З метою корекції відхилень у розвитку фонематичних процесів слід грати з дитиною у різноманітні ігри, які допоможуть розвинути у неї немовленнєвий та мовленнєвий слух.

Гра «Що за звук?»

Опис: Дорослий вмикає дитині аудіозапис природнього або побутового шуму чи звуку (наприклад шум води, вулиці, спів пташки, різання паперу, рух поїзда тощо), дитина ж має здогадатися що саме звучить. Для більш старших діточок можна ускладнити задачу, наприклад, обравши різні музичні інструменти (барабан, дудка, піаніно тощо);

Гра «Спіймай звук»

Опис: Дорослий задає дитині установку: «Я говоритиму багато різних звуків, ти коли почувеш звук С (Ш, Ц, Л...) – плескай в долоні». Після цього дорослий починає говорити хаотичний звуковий ряд (п, н, д, х, т, ч, р, л, с – хлопок). Після того як дитина навчиться «ловити» заданий звук, в гру можна пограти замінивши звук на склад, а потім слово. Наприклад: «Коли почувеш слово в якому заховався звук С – плескай в долоні», (танк, жаба, квітка, шапка, собака – хлопок). Варто зауважити, що на початкових етапах гри, дорослий має

дещо протягувати заданий звук, акцентуючи на ньому увагу дитини, коли ж дитина навчиться виконувати завдання, промовляти звичним способом.

Гра « Повторюшка»

Опис: дорослий просить повторити за ним ряд складів без помилок (та-та-на; ке-ке-те; ву-ву-фу; ба-па-ба; со-зо-со; ди-ти-ки тощо); після цього варто попросити повторити ряд схожих слів, слів-паронімів (сік-тік-пік, тачка-качка-дачка, коза-коса-роса тощо).

Отже, у статті нами висвітлено основні проблеми порушення слухового мовлення дітей дошкільного віку, його виявлення та усунення різними методами навчання і виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш; за ред. А.М. Богуш. - К. : Вища школа, 2007. – 542с.
2. Боскис Р.М. Учителю о детях с нарушениями слуха / Р.М. Боскис - М. : Просвещение, 1975. – 142 с.
3. Виховання дитини з порушеннями слуху в умовах сім'ї / за ред. Т.В. Сак. – К. : Наук. світ, 2009. – 216 с.
4. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. - 232с.
5. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: учеб. пособие [для студ. высш. учебн. заведений] / Л.А.Головчиц. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 304 с.
6. Назарина В.В. Як допомогти розвиватися дитині, яка не чує / В.В Назарина // Діти з особливими потребами:поради батькам / за ред. В.І Бондаря, В.В. Засенка. - К. : Наук. світ, 2004. - 240 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>